

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Headway Video. – Oxford University Press, 1996.
2. Reward Video. – Macmillan Publishers Ltd, 1999.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Литвиненко – старший викладач кафедри англійської мови та методики викладання Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Наукові інтереси : навчання іншомовного спілкування студентів початкового етапу, методична підготовка майбутнього вчителя.

ФУНКЦІЇ ІНШОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ірина МІНЧАК (Дрогобич, Україна)

У статті розглянуто особливості художнього спілкування, охарактеризовано кореляцію між функціями іншомовного художнього твору і компонентами змісту полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови.

The article deals with peculiarities of literary communication. The correlation between functions of foreign language literary works and components of polycultural upbringing of prospective foreign language teachers are characterized.

Постановка проблеми. Сьогодні мовна політика та створення спільного комунікативного простору є одним з пріоритетних напрямів діяльності Європейського Союзу, про що зазначається у таких документах Ради Європи як «Загальноєвропейські рекомендації з питань мовної освіти» (“Common European Framework of References”), «Європейський мовний портфель» (“European Language Portfolio, 2000”), «План дій 2004 – 2006: сприяти вивченню мов і лінгвістичному різноманіттю» (“To Promote Linguistic Diversity and Language Learning: Action Plan 2004-2006”). У вищезгаданих документах концепції полілінгвізму та полікультурності є базовими. У них наголошується не лише про важливість мовного і культурного різноманіття та інтеграції, але й акцентується увага на формуванні інтегративної полікультурної особистості, здатної комплексно використовувати і поєднувати мовні та соціокультурні знання при міжкультурній взаємодії. У такому контексті особливого значення набуває високий рівень підготовки майбутніх учителів іноземної мови відповідно до вимог Ради Європи, що у подальшому сприятиме розвитку професійної та якісної освіти. Тому у світлі інтеграційних процесів та загальноєвропейського курсу, спрямованого на реформування системи освіти у вищих навчальних закладах та викладання іноземних мов зокрема, актуальним є наближення вивчення студентами-філологами іноземної мови та культури до вимог, зазначених у документах Ради Європи з питань мовної освіти.

Про важливість питань полікультурного виховання у нашій державі свідчать наступні документи: Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)» [3], Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті [6] та ін. У вищезгаданих документах особливу увагу приділено вихованню людини демократичного світогляду й культури, яка толерантно ставиться до звичаїв і традицій інших народів, а також її готовності до життя і праці у сучасному полікультурному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потенціал іншомовних художніх творів розглядається багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими у різних аспектах, зокрема: проблеми навчання читання іноземною мовою (Н. Барішніков, Т. Вдовіна, І. Зимня, М. Колкова, С. Фоломкіна та ін.); формування соціокультурної компетенції у процесі читання іншомовної художньої літератури (Л.Рудакова); удосконалення уміння читати (Н.Коряковцева, Н. Шарова, Ph.Prowse, M.Swan, M.West та ін.); текст як основа навчання іноземних мов (І.Арнольд, І.Гальперін, Е.Кубрякова, М.Макаров, О.Москальська, Т.Ніколаєва, О.Олександрова, Н. Петрова, К. Brinker, M. Clyne, F. Erickson, J. Kristeva та ін.);

Іншомовна художня література розглядається у працях багатьох дослідників у різних аспектах:

– виховному (М.Бахтін, П.Богатирьова, В.Болотіна, Ю.Борев, Л.Виготський, М. Каган, В.Кан-Калік, А. Мудрик та ін.);

– лінгвокраїнознавчому (І.Бабенко, Е.Верещагін, В. Костомаров; В.Сафонова, П.Сисоєв, Г. Томахін та ін.);

– психолінгвістичному аспекті сприйняття художнього тексту (В.Белянін, Г.Богін, В.Кан-Калік, Л.Смелякова, В.Черниш, Н.Шарова, U.Esser, E.Gould, W.Iser та ін.);

– як міжкультурне спілкування автора і читача (М.Бахтін, В.Борев, М.Каган, N.Holland та ін.). Однак, функції іншомовних художніх творів у процесі полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови потребують аналізу і узагальнення, що і обумовлює актуальність нашої статті.

Мета статті полягає в аналізі функцій іншомовних художніх творів у процесі полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови та їх кореляції з компонентами змісту полікультурного виховання (когнітивним, ціннісно-мотиваційним, діяльнісно-поведінковим).

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- розглянути особливості художнього спілкування;
- проаналізувати функції іншомовного художнього твору;
- охарактеризувати кореляцію між функціями іншомовного художнього твору і компонентами змісту полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Мовний компонент є невід’ємним аспектом полікультурної освіти. Згідно з мовною політикою Європейського Союзу, кожний громадянин ЄС має володіти іноземною мовою, крім своєї рідної, бо у сучасному світі вже не можна обмежитись знанням лише рідної мови. Сьогодні освітні процеси України спрямовані на входження у Європейський простір, що вимагає інтенсивного впровадження мовних комунікацій у ВНЗ.

Грунтуючись на вимогах Програми з англійської мови для університетів та інститутів, основними компонентами оволодіння іноземною мовою є розуміння іноземної та рідної культур, усвідомлення природи мови, оскільки вони складають невід’ємну частину загальної освіти студентів, відіграють важливу роль в подальшій професійній діяльності студентів-філологів [9]. Саме іншомовна художня література формує студентів-філологів як активних культурних посередників. В умовах відсутності іншомовного середовища особливо актуальним, на нашу думку, стає читання іншомовних художніх творів, які є провідною ланкою у вихованні полікультурної особистості. Читання художніх творів передбачає культурне насичення особистості соціокультурними цінностями, що є необхідною умовою успішної реалізації цілей і завдань полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови. Художні іншомовні твори сприяють збагаченню життєвим і читацьким досвідом, виховують естетичний і художній смак, моральні уявлення, погляди, формують образне та творче мислення. Вони є фрагментом національної культури, яка містить інформацію про історичні, політичні, економічні, соціокультурні процеси сучасного англомовного суспільства, відображають специфіку світосприйняття, світогляду носіїв мови – представників іншої культури та слугують здійсненню художнього спілкування.

Художнє спілкування, як зазначає Ю.Борев, полягає у здійсненні інтелектуально-емоційного творчого зв'язку автора та реципієнта; передача останньому художньої інформації, яка має певне відношення до світу, художню концепцію, сталі ціннісні орієнтації [2: 160]. Художній твір є тим каналом по якому здійснюється ця передача, а сама комунікація між автором і читачем відбувається через художній текст.

На думку Ю. Перова, художнє спілкування є процесом, у якому, в найбільш чистому, ідеальному вигляді, в найбільш розвинених формах втілені риси і закономірності будь-якого соціального спілкування [8: 42]. Адже протікаючи поза іншими видами діяльності, художнє спілкування відрізняється високою мірою індивідуалізованості та свободи. У процесі читання іншомовної художньої літератури реципієнт вступає у художнє спілкування, долучаючись до морально-естетичних та культурних цінностей. Воно формує здатність “бути іншим”, тобто зрозуміти іншого, співпереживати з ним. Таким чином, художнє спілкування не лише сприяє полікультурному вихованню, а й є його важливою складовою.

Виховний аспект художньої літератури у сучасній педагогічній думці полягає у формуванні вільної, гуманістичної особистості, яка була б орієнтована на сприйняття загальнолюдських моральних цінностей (М.Бахтін, П.Богатирьова, В.Болотіна, Ю.Борєв, Л.Виготський, М. Каган, В.Кан-Калік, А. Мудрик та ін.). Засвоюючи таким чином культурні цінності, особистість формує духовний зміст свого внутрішнього світу – моральні уявлення, погляди, естетичний смак, формується індивідуальність. Як бачимо, важливість художніх творів у формуванні полікультурної особистості незаперечна.

Розглянемо художній твір та його функції, що сприяють полікультурному вихованню майбутніх учителів іноземної мови. *Художній твір* – це вербальне повідомлення, що передає по каналу літератури естетичну, емоційну, оцінну та соціокультурну інформацію, об'єднану в ідейно-художньому змісті твору в єдине ціле [1: 41]. Одним з головних завдань художнього твору є створення естетичного враження та емоційно-інтелектуального впливу на читача. Це актуалізується сукупністю таких чинників художнього твору як оригінальність, яскраво-індивідуальна форма авторського світобачення, актуальність проблематики твору (визначається мірою та рівнем втілення в ньому загальнолюдських цінностей, які б викликали ціннісні переживання у свідомості читача та розширювали його кругозір), емоційна виразність і точність вислову (відповідність ужитих у творі мовних засобів змісту), цілісність твору (підпорядкованість всіх елементів твору певній художній та ідейній меті автора, що передається через твір). Цілісність твору забезпечується наявністю комунікативної інтенції автора, тематичної та композиційно-жанрової єдності твору, тобто передбачає взаємозалежне співіснування всіх елементів твору [1: 41].

Отже, художній твір – це авторський витвір, де реалізовано певні естетичні, культурні, загальнолюдські цінності і є створений з метою вплинути засобами художнього слова на читача, викликаючи у нього певні переживання та роздуми. Художній твір розвиває вміння і навички взаємодіяти у процесі комунікативної діяльності, міжкультурного діалогу, виховує позитивне сприйняття інших культур і краще розуміння власної культурної спадщини, що й формує читача (у нашому дослідженні – майбутнього учителя іноземної мови) як полікультурну особистість.

Розрізняють наступні функції іншомовного художнього твору: пізнавальну, естетичну, виховну, ігрову, аксіологічну, комунікативну та ін. Розглянемо вищезазначені функції детальніше. *Пізнавальна функція* полягає у тому, що художній твір є джерелом знань, інформації про культуру, історію, традиції і звичаї різних народів, а також філософські ідеї, погляди, концепції. Ця функція сприяє всебічному розвитку особистості, адже допомагає пізнати не лише об'єктивну дійсність, а й власну особистість. Виявляючи своє ставлення до певних явищ, людських типів, культурних цінностей, ми повніше розуміємо власну сутність, бо художній твір є ніби дзеркалом у якому людина бачить себе.

Естетична функція викликає у читача інтелектуально-емоційне задоволення, уяву, емпатію, а також розвиває почуття добра, любові, краси і досконалості.

Виховна функція моделює зразки поведінки читача у реальних ситуаціях, створює активну життєву позицію, бо читаючи художній твір, особистість збагачується морально, духовно, естетично, інтелектуально, культурно. Усвідомлено чи неусвідомлено читач-реципієнт певною мірою наслідує ідеал героя, програму дій чи культурних установок закладених у творі. Ця функція сприяє вихованню поваги та толерантного ставлення до різних культур, вмінню долати соціокультурні відмінності.

Ігрова функція полягає у тому, що сприймаючи літературний твір, читач стає його активним учасником, уявно ставить себе на місце героя, переносить себе у інше культурне середовище, готується до випробувань, компенсує нездійсненні мрії, одержує втіху.

Аксіологічна функція орієнтована на вилучення з художнього твору моральних, етичних, культурних цінностей і сприяє формуванню ціннісних установок на загальнолюдські ідеали та еталони поведінки у тих чи інших ситуаціях, рівність і цінність всіх культур. Ця функція виховує сприйняття полікультурності як фактора взаємозбагачення особистісного досвіду.

Комунікативна функція, складає емоційно-смыслову, словесну оболонку, в якій втілюється зміст твору, відтворюються образи і події, про які йдеться у творі та авторське

ставлення до них. Вона формує вміння взаємодіяти у процесі комунікативної діяльності та міжкультурного спілкування.

Виходячи з зазначених вище функцій іншомовного художнього твору, можна стверджувати, що між ними існує тісний взаємозв'язок. Кожна з наведених функцій відіграє важливу роль у вихованні майбутніх учителів іноземної мови як полікультурної особистості (див. Рис. 1).

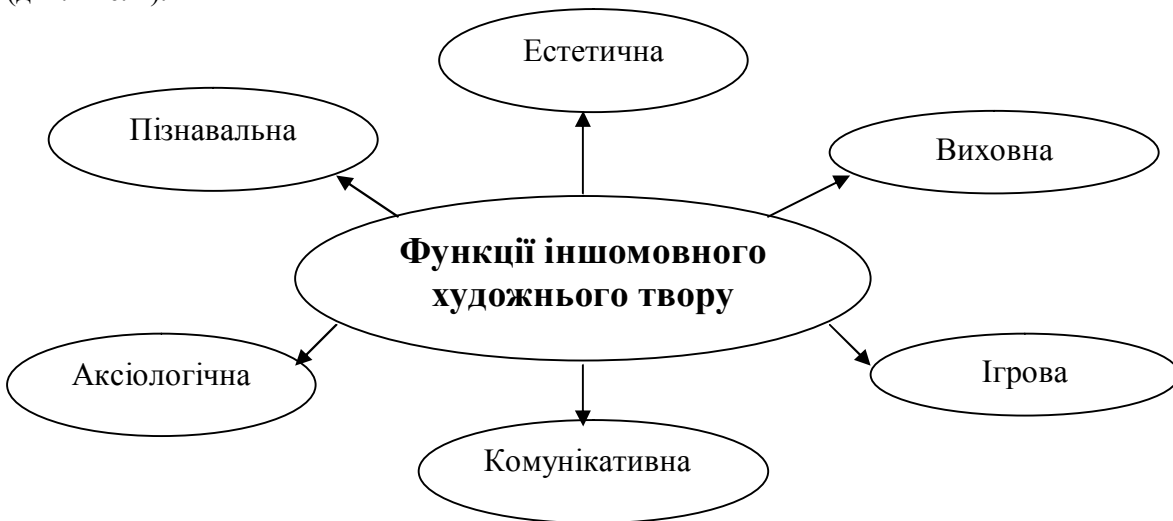


Рис. 1. Функції іншомовного художнього твору

За умов відсутності іншомовного культурного середовища, саме читання іншомовних художніх творів виконує роль інформаційного каналу по якому передається культурна, естетична, аксіологічна інформація, яка і відображається у всіх вищезгаданих функціях. Всі ці функції іншомовного художнього твору тісно взаємопов'язані з наступними компонентами змісту полікультурного виховання майбутніх вчителів іноземної мови, а саме: когнітивним, ціннісно-мотиваційним і діяльнісно-поведінковим [5; 7;]. Зокрема, *когнітивний компонент* включає пізнавальну функцію, бо охоплює знання, уміння, навички, що необхідні для ефективної життєдіяльності у полікультурному середовищі. Цей компонент сприяє вмінню будувати міжособистісні відносини у полікультурному середовищі з урахуванням культурних особливостей учасників взаємодії. Він формує знання основ полікультурної освіти і виховання, а також вміння організовувати міжкультурну взаємодію і виховує толерантне ставлення до культурних відмінностей.

Ціннісно-мотиваційний компонент містить естетичну та аксіологічну функції, які сприяють засвоєнню майбутніми учителями іноземної мови гуманістичних цінностей, толерантного ставлення до представників інших суспільств, народів, культур, соціальних груп, а також мотивацією до міжкультурної взаємодії. Сюди слід віднести такі цінності, як: культурна самобутність, індивідуальна неповторність, унікальність і рівноцінність різних культур, а також сприйняття полікультурності як фактора взаємозбагачення особистісного культурного досвіду.

Діяльнісно-поведінковий компонент корелює з наступними функціями: комунікативною, виховною, ігровою. Вони формують уміння в майбутніх учителів іноземної мови вирішувати міжкультурні проблеми, ефективно діяти у полікультурному середовищі, здійснювати активну взаємодію з представниками різних культур. Передбачає участь у міжкультурному спілкуванні (стихійному і організованому) та міжнародній співпраці, у культурному обміні, усунення нетерпимості до культурних особливостей, відстоювання ідей рівності і цінності всіх культур (див. Рис. 2).

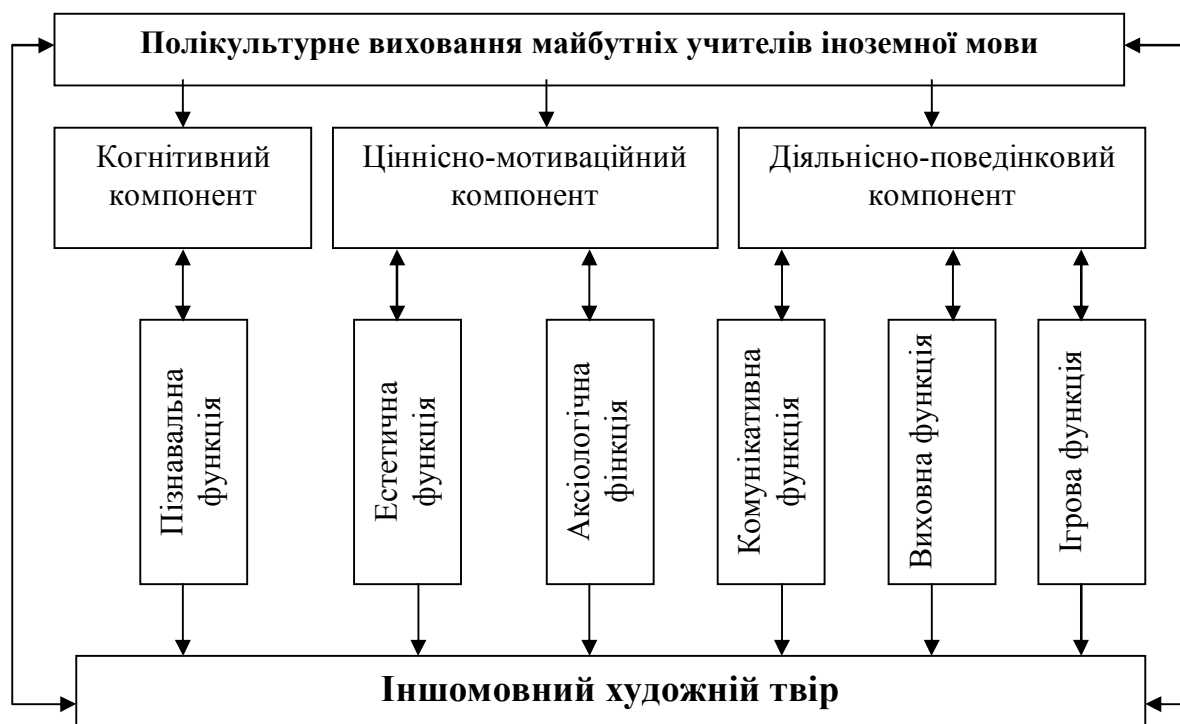


Рис.2. Кореляція функцій ХТ та компонентів змісту полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови

Таким чином, іншомовна художня література відіграє провідну роль у полікультурному вихованні майбутніх учителів іноземної мови, адже художній твір є світом до якого переноситься читач (майбутній вчитель іноземної мови), повертаючись багатшим, оскільки перейняв інший спосіб життя, культуру, відкрив для себе інше бачення світу, що й проявляється у функціях іншомовного художнього твору, які тісно взаємопов'язані з когнітивним, ціннісно-мотиваційним, діяльнісно-поведінковим компонентами змісту полікультурного виховання майбутніх учителів іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования). – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
2. Бореев Ю.Б. Эстетика. – М., 1988. – 496с.
3. Державна національна програма «Освіта» Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994. – 61с.
4. Искусство и общение. – Л., 1984. – 168с.
5. Менская Т.Б. Поликультурное образование: Программы и методы // Общество и образование в современном мире: Сб. матер. Из зарубез. опыта. – 1993. – № 2 – С. 43 – 51.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2002. – 23 квіт.
7. Нечаева Е.А. Підготовка педагога к профессиональной деятельности в мультикультурном коллективе учащихся: Автореф. канд. пед. наук – Калининград, 2008. – 20с.
8. Перов Ю.В. Социологический анализ художественного производства // Вопросы социологии искусства: Сборник научных трудов. – 1980. – № 3 – С. 37- 46.
9. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) – К., 2001. – 245 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мінчак Ірина – здобувач кафедри методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка.

Наукові інтереси: полікультурна освіта.